

**Стародубець Г.М.**

**«Методичні рекомендації з курсу  
«Історія сталінізму»**

**для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти  
спеціальностей 032 «Історія та археологія»  
та 014.03 Середня освіта (історія)»**

Житомир, 2021

УДК 94(47 -57)

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського  
державного університету імені Івана Франка  
(Протокол №13 від 25 червня 2021р.)

Стародубець Г.М. Методичні рекомендації з курсу «Історія сталінізму» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 032 «Історія та археологія» та 014.03 Середня освіта (історія). – Житомир, 2021. – 46 с.

***Рецензенти:***

**Федорів І.** - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка

**Магась В.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова.

**Шевчук А.** - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені І.Франка

**ЗМІСТ**

Вступ.....	4
Програма освітньої компоненти.....	5
Структура освітньої компоненти.....	8
Тематика семінарських занять.....	9
Тести.....	22
Варіанти творчого завдання.....	30
Рекомендована література.....	33
Форми перевірки знань та вмінь студентів з курсу «Історія сталінізму».....	37
Орієнтовний перелік питань для іспиту з курсу «історія сталінізму»	38
Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу «історія сталінізму».....	41

## ВСТУП

Спеціальний курс «Історія сталінізму» створено з метою поглиблення знань здобувачів вищої освіти магістрів зі світової історії, політології, історії держави і права. Період сталінізму (к.1920-х - поч.1950-х років) є дуже складним періодом вітчизняної історії, а його дійові особи мали трагічну долю, не залежно від того, на якому щаблі соціальної чи владної ієрархії перебували. Сталінізм як політична система і як ідеологія виявився надзвичайно живучим. На наших очах відбувається його «реінкарнація» в Російській федерації у формі зовнішньої внутрішньої політики, відроджуваних символів, ідеології. Розуміння цього процесу є надзвичайно важливим для сучасного молодого покоління, оскільки неможливо захистити свою державу, якщо не знаєш зброї, яку ворог застосовує проти тебе.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти «Історія сталінізму» є:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з ключовими науковими проблемами сталінського періоду радянської історії;
- розглянути та опрацювати історіографію питання та важливі джерела, які розкривають суть політики сталінізму;
- виокремити основні міфологеми сталінського періоду, які активно використовуються сучасними пропагандистами імперської ідеології;
- показати антигуманну суть сталінізму як одного з різновидів ідеології тоталітаризму та злочинність його політики державного терору і репресій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

### **знати:**

- хронологічні рамки епохи сталінізму;
- основні періоди сталінського правління;
- основні історичні події, які супроводжували роки правління Й.Сталіна;
- ключових державних діячів сталінської епохи, а також окремих представників гуманітарної інтелігенції;
- визначення основних дефініцій, які характеризують епоху: коренізація, українізація, колективізація, індустріалізація, сталінізм, геноцид, репресії, голодомор, депортації, державний терор;
- основні міфологеми, створювані більшовицькою пропагандивною машиною з метою формування радянської матриці історичної пам'яті;
- історіографію проблеми та її джерельну базу.

### **вміти:**

- працювати з науковою літературою та історичними джерелами;
- складати список наукової та науково-популярної літератури з теми;
- робити висновки та узагальнення;
- скласти конспект виступу чи повідомлення на задану тему;
- аргументовано викладати свою точку зору з дискусійних питань, які стосуються історії сталінізму.

## ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

### Змістовий модуль 1

#### **Сутність і основні риси сталінізму. Основні засади внутрішньої політики більшовицької влади в період правління Й.Сталіна.**

**Тема 1. Сутність і основні риси сталінізму. Історіографічне осмислення проблеми.** Суть та періодизація епохи сталінізму. Сталінізм крізь призму концепції тоталітаризму. Сталінізм як різновид тоталітаризму. Історіографічне осмислення проблеми. Наукова постановка проблеми сталінізму у перебудовчій історіографії. Сталінізм у сучасному історико-політологічному дискурсі України: (Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі; Єкельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві) Трансформація уявлень про сталінізм у Росії (Медушевский А. Сталинизм как модель социального конструирования). Наукові дискурси про суть сталінізму в Європі та Північній Америці (Сефан Куртуа, Ніколя Верт, Жан-Луї Панне, Анджей Пачковський, Карел Бартошек, Жан-Луї Марголен. Чорна книга комунізму. Злочини, терор, репресії; Баберовскі Йорг. Червоний терор. Історія сталінізму).

Біографія Сталіна.

**Тема 2. Й. В. Сталін – постать на тлі епохи. Становлення адміністративно-командної системи і режиму особистої влади І В. Сталіна.**

Передумови формування адміністративно-командної системи та режиму особистої влади Сталіна 1917-1929 рр. Основні чинники формування адміністративно-командної системи та режиму особистої влади Сталіна. Культ особи Сталіна: основні чинники формування. Оцінка В.Ленінім особи Сталіна. Боротьба Сталіна з внутрішньопартійною опозицією. Закріплення культу особи Сталіна в історико - партійній науці після XVII з'їзду ВКП(б). Формування політичної основи сталінізму. Організаційно - структурні зміни більшовицької партії впродовж 1920-х років. Зростання ролі Секретаріату ВКП(б). Місце і роль Сталіна у ВКП(б). Доповідь М.Хрущова «Про культ особи і його наслідки».

**Тема 3. Соціально-політичні процеси в СРСР доби утвердження тоталітаризму.**

Масова соціальна і географічна мобільність населення в умовах радикальних політичних змін. Уявні класи як результат більшовицького «винаходу» класового суспільства. Владна стратегія «класової війни»: включені і виключені. Номенклатура: способи і джерела формування, ієрархічна структура. Причини, механізми, динаміка виникнення і еволюції маргінальних верств у радянській системі в 1920-1930- ті роки

(спецпоселенці, депортовані, куркулі, «вороги народу», політичні в'язні та ін..).

Основні положення Конституції 1936 р.

#### **Тема 4. Культура і мистецтво як інструменти сталінської пропаганди.**

Становлення радянської пропагандивної системи. Використання літератури та журналістики як інструментів пропаганди радянського способу життя. Зародження та суть принципу «соціалістичного реалізму».

Кінематограф в період сталінського тоталітаризму та його роль і місце у формуванні «нової радянської людини», насадження більшовицької ідеології.

Музичне мистецтво в період сталінського тоталітаризму.

Політична цензура як форма ідеологічного контролю: види і способи реалізації.

#### **Тема 5. Історична наука та освіта в умовах сталінізму**

Ідеологізація історичної науки: причини і наслідки. Історична наука та освіта в СРСР в 1930-х роках.

Суть радянської концепції викладання історії в 1930-ті роки. Основні чинники, які впливали на зміну концепції історії України в повоєнний період та її суть.

Українська історіографія про вузлові концепти сталінської версії історії України (Єсельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві): 1. Постать Б.Хмельницького та історичне значення «Переяславської угоди»; 2. Полеміка у Львівському університеті навколо «школи Грушевського»; 3. Українська ждановщина.

Причина та наслідки «атаки» на істориків у 1947 р. Основні характеристики сталінського підручника з історії України.

#### **Тема 6. Повсякдення радянської людини в умовах сталінізму.**

«Історія повсякдення» і «мікроісторія» як напрямки дослідження нової історичної науки. Основні поняття та терміни. Масова соціальна і географічна мобільність населення в умовах радикальних політичних змін. Уявні класи як результат більшовицького «винаходу» класового суспільства.

Виклики урбанізації і нове соціалістичне місто для робітників: впровадження «мас» в міське життя. Нові і старі (традиційні) форми соціальної організації і культури робітників в місті. Конструювання робітничого класу.

Економіка дефіциту та ієрархія доступу до матеріальних благ. Привілеї і статусні групи. Від традиційної моделі сім'ї до радянського варіанту модерної сім'ї.

Державні стратегії втручання і нагляду над сім'єю.

**Тема 7. Державний терор та репресії.** Політика «Червоного терору»: причини, головні дійові особи, жертви. Репресії кінця 20-х - початку 30-х рр. Голодомори 1933 і 1946 років як різновид державного терору.

Соціальні категорії репресованих. Великий терор: причини, суть, наслідки.

Імперія таборів – ГУЛАГ: історія створення, мета створення, особливості управління та функціонування. Географія поширення та категорії ув'язнених.

Український народ як об'єкт державного терору та політичних репресій. Боротьба радянської влади проти українського повстанського руху в повоєнний період: форми, способи, масштаби і наслідки.

**Тема 8. Сталінська національна політика в СРСР.** Підходи і дискусії у дослідженні радянської національної політики: спонсорований державою розвиток (state-sponsored evolutionism) і політика позитивної дискримінації (affirmative action). Поняття етнос, нація, національність. Ієрархія національностей. Становлення сталінської доктрини національної політики. Політика коренізації. Українізація як різновид політики коренізації. Особливості проведення політики коренізації в Україні. Процес формування та розвитку концепції нації як «радянського народу». Вклад М.Бухаріна в розвиток концепції про «нову історичну спільність радянських громадян». Особливості сталінської концепції «історичної спільності радянських громадян». Депортації як одна з форм вияву сталінської національної політики. Масові депортації народів Радянського Союзу в період Другої світової війни та перших повоєнних років.

### **Тема 9. Сучасний неосталінізм.**

Суть поняття неосталінізм. Причини ренесансу сталінізму. Сучасні дискусії про сталінізм як різновид політтехнології. Форми прояву сталінізму в суспільно-політичному просторі. Сталінізм в історичній пам'яті народів пострадянського простору. Сталінізація суспільної свідомості в деяких країнах пострадянського простору. Виклики і загрози неосталінізму для сучасного світу.

## СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин			
	ВСЬОГО	утому числі		
		лекцій	семінари	сам. роб
<b>Модуль 1</b>				
<b>Сутність і основні риси сталінізму. Основні засади внутрішньої політики більшовицької влади в період правління Й.Сталіна.</b>				
Тема 1. Сутність і основні риси сталінізму. Історіографічне осмислення проблеми.	16	4	2	10
Тема 2. Й. В. Сталін – постать на тлі епохи. Становлення адміністративно-командної системи і режиму особистої влади І В. Сталіна	14	2	2	10
Тема 3 Соціально-політичні процеси в СРСР доби утвердження тоталітаризму	14	2	2	10
Тема 4 Культура та мистецтво як інструменти сталінської пропаганди.	16	2	4	10
Тема 5 Історична наука та освіта в умовах сталінізму	14	2	2	10
Тема 6 Повсякдення радянської людини в умовах сталінізму	14	2	2	10
Тема 7. Державний терор та репресії	12	4	4	4
Тема 8 Сталінська національна політика в СРСР.	14	2	2	10
Тема 9. Сучасний неосталінізм	6	2		4
<b>Разом за модулем 1</b>	<b>120</b>	<b>22</b>	<b>20</b>	<b>78</b>
<b>Усього годин</b>	<b>120</b>	<b>22</b>	<b>20</b>	<b>78</b>



## ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

### Тема 1

## СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ РИСИ СТАЛІНІЗМУ. ІСТОРІОГРАФІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

### План.

1. Передумови виникнення сталінізму.
2. Основні риси сталінізму.
3. Виникнення терміну сталінізм та особливості наукового осмислення цього феномена.
4. Зарубіжна історіографія проблеми сталінізму. (Аналіз робіт В.Меньковського та Н. Лаас)

### Рекомендована література:

1. Лаас Н. Соціальна історія СРСР в американській історіографії: теоретичні дискусії 1980–2000-х рр // Український історичний журнал. - 2010. - № 4.
2. Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917-1991 р. – Київ, 2000. – С.209-256.
3. Меньковский В.И. Ревизионистское направление англо-американской историографии советской истории 1930-х гг. // Проблемы отечественной истории: Источники, историография, исследования. Сборник научных статей. – СПб.; К., Мн.: СанктПетербургский институт истории РАН; Институт истории Украины НАН Украины; Белорусский государственный университет, 2008. – С. 215–246 // <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/169896/1/Menkovsky.pdf>
4. Сервіс Р. Товариші. Комунізм: світова історія. – Київ, 2012. – С.170 – 195.
5. Баберовскі Йорг. Червоний терор. Історія сталінізму / Пер. з німецької. - К.: К.І.С., 2007. - С. 7-24.
6. Мерцалова Л. Сталинизм и гитлеризм. Попытка сравнительного анализа // Рубеж (Альманах Социальных исследований). - 1992. - № 3. - С. 108-122 // <http://ecsocman.hse.ru/data/505/848/1231/008-mERCALOWA.pdf>
7. Баркова А. Мифологема Сталина // [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Culture/Article/Bark\\_MifSt.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Article/Bark_MifSt.php)
8. Грабовський С. Україна today: під прапором сталінізму. Соціальна міфологія. - Київ, 2013. – 230 с.
9. Stephan Kotkin. Magnetic Mountain. Stalinism as a Civilization. Understanding the Russian Revolution, 1995, P. 9-21

## Тема 2

# СТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-КОМАНДНОЇ СИСТЕМИ І РЕЖИМУ ОСОБИСТОЇ ВЛАДИ І В. СТАЛІНА

### План.

1. Передумови формування адміністративно-командної системи та режиму особистої влади Сталіна 1917-1929 рр..
2. Основні чинники формування адміністративно-командної системи та режиму особистої влади Сталіна.
3. Основні чинники формування культу особи Сталіна.
4. «Про культ особи і його наслідках» - доповідь М.Хрущова: структура; суть культу особи; основні напрямки критики; жертви та виконавці репресій; культ особи – закономірність чи результат викривлення комуністичної системи влади?

### Література:

1. Дж. Девлін. Миф о Сталине: развитие культа // Труды «Русской Антропологической школы»: Вып. 6. - М.: РГГУ, 2009. - С . 213-240 / <http://ec-dejavu.ru/s-2/Stalin.html>
2. Греченко В. Апологія Сталіна і сталінізму (нотатки з приводу двотомника Юрія Ємельянова «Сталін») –М.: ВЕЧЕ, 2007. – 576 с.; вісник Харківського національного університету внутрішніх справ - 2008. - № 40. - С. 355-357. - Режим доступу:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs\\_2008\\_40\\_57](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2008_40_57)
3. О культе личности и его последствиях. Доклад Первого секретаря ЦК КПСС тов. Хрущева Н. С. XX съезду Коммунистической партии Советского Союза / <http://www.agitclub.ru/spezhran/hruzev1.htm>  
**(законспектувати)**
4. Паньонко І., Ряшко О. 1937 рік. Апогей репресій сталінського тоталітарного режиму // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - Випуск 45. Т.1. – 2017 - С. 31-34 / [http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.45/part\\_1/8.pdf](http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.45/part_1/8.pdf)
5. Самойлов О. До питання політичного портрету Йосипа Сталіна [Електронний ресурс] // Проблеми міжнародних відносин. - 2013. - Вип. 7. - С. 296-310. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv\\_2013\\_7\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2013_7_21)
6. Стародубець Г., Стародубець В. Образ вождя як один із політичних символів епохи сталінізму // Матеріали VII Волинської Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції. – Житомир: Полісся, 2014. – С. 135-138.
7. Терлецька І. Влада і суспільство епохи сталінізму через призму соціального портрету можновладців і репресованих. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. - 2010. - Вип. 18. - С. 163-169. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdpu\\_ist\\_2010\\_18\\_36.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdpu_ist_2010_18_36.pdf)
8. Кожукало І. Вплив культу особи Сталіна на ідеологічні процеси

на Україні в 1940 – на поч. 1950-х рр. // Український історичний журнал. – 1989. – №2. – С.14-25.

9. Кульчицький С.В. XX з'їзд КПРС – переломний пункт в історії радянського комунізму // Укр. іст. журн.– 2006.– № 2.– С. 106-128.

### Тема 3

## СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СРСР ДОБИ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ

### План

1. Масова соціальна і географічна мобільність населення в умовах радикальних політичних змін.

2. Долі і траєкторії змін статусів базових соціальних груп (селян, робітників, інтелігенції) в післяреволюційному суспільстві.

3. Номенклатура: способи і джерела формування, ієрархічна структура.

4. Причини, механізми, динаміка виникнення і еволюції маргінальних верств у радянській системі в 1920-1930- ті роки (спецпоселенці, депортовані, куркулі, «вороги народу», політичні в'язні та ін..).

5. Конституція 1936 р. (Александров К. Ширма для диктатуры <https://newtimes.ru/articles/detail/116792/>)

### Література:

1. Алпатов В. Интеллигенция в советском обществе (1917 - 1991) / [http://samlib.ru/a/alpatow\\_w/sovetskaya\\_intelligentsiya.shtml](http://samlib.ru/a/alpatow_w/sovetskaya_intelligentsiya.shtml)

2. Вавулинская Л. Спецпереселенцы – маргиналы в социальной структуре советского общества (на материалах Карелии послевоенного десятилетия) // Труды Карельского научного центра РАН. - №6. – 2011. – С.106-113 // <http://cyberleninka.ru/article/n/spetspereselentsy-marginaly-v-sotsialnoy-strukture-sovetskogo-obschestva-na-materialah-karelii-poslevoennogo-desyatiletija>

3. Даниленко В., Касьянов Г. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30- ті роки). – К., 1991. – 96 с.

4. Здоров А. Советская номенклатура: наемные служащие государства или государственная буржуазия? / <http://intercomunion.narod.ru/worldrev/nomenklatura.html>

5. Золотарев О. Интеллигенция: советские годы / Интеллигенция и мир. - №4. - 2012

6. Интеллигенция как социальный феномен / [http://www.nationalism.org/pioneer/intellfenomen\\_1.htm](http://www.nationalism.org/pioneer/intellfenomen_1.htm)

7. Кожукало І. Вплив культу особи Сталіна на ідеологічні процеси на Україні в 1940 – на поч. 1950-х рр. / І.Кожукало // Український історичний журнал. – 1989. – №2. – С.14-25.

8. Коржихина Т. П., Фигатнер Ю. Ю. Советская номенклатура: становление, механизмы действия // Вопросы истории. - 1993. -
9. Красильников С.А. На изломах социальной структуры: Маргиналы в послереволюционном российском обществе (1917 –конец 1930-х гг.). – Новосибирск, НГУ, 1998. // <http://zaimka.ru/soviet/krasiln1.shtml>
10. Марочко В.І. Соціально-правовий статус колишніх поміщиків в УСРР 1920-х рр. // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Випуск XVIII. – К.: 2010. – 305 с.
11. Мохов В. Советская номенклатура как политический институт / <http://www.pseudology.org/people/Nomenklatura.htm>
12. Набатов Г.В. Российская интеллигенция и советская власть (1917–1930 гг.) / [http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/99990200\\_West\\_MO\\_2004\\_1\(2\)/25.pdf](http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/99990200_West_MO_2004_1(2)/25.pdf)
13. Нольде Б. Е. Номенклатура компартійно-радянська / <http://www.history.org.ua/?termin=Nomenklatura>
14. Номенклатура в истории советского общества. Материалы конференции «Номенклатура в истории советского общества» (ноябрь 2003–март 2004 г.) / [http://elis.pstu.ru/index.php?a=9&pod\\_id=31](http://elis.pstu.ru/index.php?a=9&pod_id=31)
15. Стародубець Г. Місіонери червоної влади (партійно-радянська номенклатура західноукраїнських областей в 1944 - на поч.1946 рр.). Житомир, 2016. 346 с.
16. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история советской России в 30-тые годы: город. – М., 2008 // <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/109054/c4bfe552e6ba1b9de17ac80b1a75911b.pdf?sequence=1>
17. Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне. Социальная история советской России в 30-тые годы: деревня. – М., 2008 // [http://krotov.info/libr\\_min/21\\_f/iz/patrik\\_9.htm](http://krotov.info/libr_min/21_f/iz/patrik_9.htm)
18. David Hoffmann. Peasant Metropolis: Social Identities in Moscow, 1929-1941. 2000, Chapter 5, The Urban Environment and Living Standards, Chapter 7. Social Identity and Labor Politics, P. 127-136; P.153-157; P.190-215.

#### Тема 4

### КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛІНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ.

#### План. (2 год)

1. Використання літератури та журналістики як інструментів пропаганди радянського способу життя та творення образу «нової людини»: «людини-виконавця», «людина-будівника», «захисника вітчизни».
2. Кінематограф в період сталінського тоталітаризму як інструмент пропаганди радянського способу життя та творення образу «нової людини»: «людини-виконавця», «людина-будівника», «захисника вітчизни»..

3. Музичне мистецтво в період сталінського тоталітаризму.
4. Політична цензура як форма ідеологічного контролю.

**Повідомлення:**

- «Мистецтво плакату»;
- «Історичні фільми 1930-1940-х років»;
- «Радянська сатира»;
- «Пісні радянської доби»;

**Література:**

1. Барсенков А.С, Вдовин А.И. История России. 1917—2009. / 3-е изд., расш. и перераб. - М.: Аспект Пресс, 2010. - 846 с. / <http://yourlib.net/content/view/2847/44/>
2. Безклубенко С. Кіномистецтво та політика: критичний історико-теоретичний нарис / С. Безклубенко. – К., 1991–1995. – 430 с.
3. Блюм А.В. Советская цензура в эпоху тотального террора 1929-1953. СПб.: Академич. проект, 2000. (книга, которую необходимо знать всем, кто занимается историей сталинской эпохи). // <http://www.opentextnn.ru/censorship/russia/sov/libraries/books/blium/total/>
4. Горяева Т. М. Политическая цензура в СССР. 1917-1991 гг. / Т. М. Горяева. — 2-е изд., испр. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. - 407 с.: ил. - (История сталинизма) // <http://www.pseudology.org/Tsenzura/GoryevaPolitTsenzuraSSSR2009.pdf>
5. Демосфенова Г. Советский политический плакат / Г. Демосфенова, А. Нурок, Н. Шанτικο. — М. : Искусство, 1962. — 444 с.
6. Молостова А. Модели «нового человека в советский период»: подступі к трансгуманизму. // Научні вестники БелГУ. - 2014. - №9
7. Образ Другого — страны Балтии и Советский Союз перед Второй мировой войной / сост. Р. Крумм, Н. А. Ломагин, Д. Ханов [пер. с лит. и эст.]. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН) ; 2012. — 206 с. — (История сталинизма) // [http://www.fesmos.ru/netcat\\_files/userfiles/blok.pdf](http://www.fesmos.ru/netcat_files/userfiles/blok.pdf) (С. 31-57; 61-73: 79-105);
8. Струченков О. Соціально–антропологічний аспект концепції homo sovieticus // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 107.
9. Фатеев А.В. Сталинизм и детская литература в политике номенклатуры СССР. М.: МАКС Пресс, 2007. — 352 с. // <http://psyfactor.org/lib/detlit.htm>
10. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история Советской России в 30-е годы: город. 2-е изд. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН); Фонд Первого Президента России Б.Н.Ельцина, 2008. 336с. // [http://krotov.info/libr\\_min/21\\_f/iz/patrik\\_0.htm](http://krotov.info/libr_min/21_f/iz/patrik_0.htm)

## ПОЛІТИЧНА САТИРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

(засідання круглого столу) (2 год)

Примірні питання для обговорення:

Що таке політична сатира?

Історія виникнення політичної карикатури і сатири

Радянські сатиричні видання

Зарубіжні сатиричні видання

Політична сатира та її використання в сучасній міжнародній політиці

### Література

1. Єремєєва К. Бити сатирою: журнал «ПЕРЕЦЬ» в соціокультурному середовищі Радянської України / наук. ред. В. Куліков. Х.: Раритети України, 2018. 200 с.
2. Єремєєва К. Політичний гумор Радянської України у 1941-1991 рр. (на прикладі журналу «Перець»). Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2016.
3. Єремєєва К. Радянський політичний анекдот як форма повсякденного спротиву // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Історія. 2011. № 982, вип. 44.– С. 228-241.
4. Зикун Н. Українська сатирична публіцистика: загальне поняття та джерела становлення. Держава та регіони. Соціальні комунікації. 2013. № 2. С. 77–82
5. Клятї капіталісти! 77 карикатур «Перця» про міжнародну політику  
Режим доступу: <https://amnesia.in.ua/perets-cold-war>
6. Маєвський О. Антигітлерівська коаліція в політичному плакаті і карикатурі 1941–1945 рр. Електронний ресурс: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/14-7.pdf>
7. Маєвський О. Політичні плакат і карикатура як засоби ідеологічної боротьби в Україні 1939–1945 рр. К., 2018. 268 с. Електронний ресурс: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Maievskiy\\_Oleksandr/Politychni\\_plakat\\_i\\_karykatura\\_iaak\\_zasoby\\_ideolohichnoi\\_borotby\\_v\\_Ukraini\\_1939-1945\\_rr.pdf?PHPSESSID=bvnk0tr7u2vr17qdv2o1q3hjt0](https://shron1.chtyvo.org.ua/Maievskiy_Oleksandr/Politychni_plakat_i_karykatura_iaak_zasoby_ideolohichnoi_borotby_v_Ukraini_1939-1945_rr.pdf?PHPSESSID=bvnk0tr7u2vr17qdv2o1q3hjt0)
8. Перець (Перец), журнал, Київ, СССР // Cartoonia, the Big Encyclopedia of Caricature. Електронний ресурс: <http://cartoonia.ru/library/magazines-and-newspapers/magazines-sovietperiod/perets-perets-zhurnal-kiev-sssr/>
9. Почепцов Г. «Вожди» и пропаганда: Сталин и Андропов // Media Sapiens. – 15 листопада 2015. Електронний ресурс: [https://ms.detector.media/trends/1411978127/vozhdi\\_i\\_propaganda\\_stalin\\_i\\_andropov/](https://ms.detector.media/trends/1411978127/vozhdi_i_propaganda_stalin_i_andropov/), відвідано 12.05.2020.

10. Советская периодическая печать: группы изданий и особенности содержания // Кол. авторов Источниковедение. – Москва, 2014. Электронный ресурс: <https://history.wikireading.ru/396273>

11. Советская периодическая печать: группы изданий и особенности содержания // Кол. авторов Источниковедение. – Москва, 2014. Электронный ресурс: <https://history.wikireading.ru/396273>

12. Ушакин С. «Смехом по ужасу»: о тонком оружии шутов пролетариата // Новое литературное обозрение: Теория и история литературы, критика и библиография. — 2013. — № 3. — С. 130-162.

### Тема 5.

## ІСТОРИЧНА НАУКА ТА ОСВІТА ДОБИ СТАЛІНІЗМУ

### План

1. Ідеологізація історичної науки: причини і наслідки.
2. Історична наука та освіта в СРСР в 1930-х роках.
3. Суть радянської концепції викладання історії в 1930-ті роки.
4. Основні чинники, які впливали на зміну концепції історії України в повоєнний період та її суть.
5. Українська історіографія про вузлові концепти сталінської версії історії України (Єскельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві):
  1. Постать Б.Хмельницького та історичне значення «Переяславської угоди»;
  2. Полеміка у Львівському університеті навколо «школи Грушевського»;
  3. Українська ждановщина.
  - 4 Атака на істориків 1947 р.
  5. Сталінський підручник з історії України.

### Література:

1. Гришаев О. В. Состояние исторического образования и исторической науки в СССР в 1920-е — начале 1930-х гг. // [http://www.rusnauka.com/NIO\\_2007/Istoria/18059.doc.htm](http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Istoria/18059.doc.htm)

2. Гришаев О. В. Историческое образование и историческая наука в СССР в конце 1920-начале 1930-х годов / О. В. Гришаев // Научные ведомости БелГУ. Сер. История. Политология. Экономика. Информатика. - 2014. - №15(186), вып.31.-С. 144-151.<http://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskoe-obrazovanie-i-istoricheskaya-nauka-v-sssr-v-kontse-1920-nachale-1930-h-godov>

3. Гуменюк Т.І. Функціонування історичної науки в умовах радянського режиму (західні області УРСР) / Т. І. Гуменюк // Гілея: науковий вісник. - 2015. - Вип. 101. - С. 100-105.

4. Єскельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / С.Єскельчик. – Київ: Видавництво «Часопис

«Критика»», 2008. - С.67-184.

5. Орлов И. Историк сталинской эпохи на «фронте исторической науки // Харьківський історіографічний збірник. Вип. 11. Х.: ХНУ імені Каразіна, 2012. С. 117-130 // <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/116886808>

6. Осьмачко С. Г. Сталинизм и история: идеологизация методологии // Ярославский педагогический вестник - № 2-2009 (59) / [http://vestnik.yspu.org/releases/2009\\_2g/47.pdf](http://vestnik.yspu.org/releases/2009_2g/47.pdf)

7. Камерова Н.В. Развитие историко-партийной науки в СССР в 1920-1930 гг. (общесоюзный и региональный аспекты)// Омский Научный Вестник. - Выпуск № 6 (82). - 2009. - С.20- 23 // <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-istoriko-partiynoy-nauki-v-sssr-v-1920-1930-gg-obschesoyuznyy-i-regionalnyy-aspekty>

8. Портнов А. Історії істориків. Обличчя і образи української історіографії ХХ століття. – Київ, 2011.

9. Юркова О. «Україна» на історичному фронті: від наукового часопису українознавства до журналу циклу наук історичних // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. - Вип.16, ч.2.. – 2007. – С. 327–355 / <http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents>

10. Юркова О. Столичні історики: причинок до створення просопографічного портрета київських істориків 1930-х років // Від України до УРСР: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 80-річчя перенесення столиці радянської України до міста Києва, м. Київ, 12 грудня 2014 р. - К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 111-118

11. Юркова О. На українському «історичному фронті» 1934 року: журнал «Історик-більшовик» // Проблеми історії України: факти, судження пошуки. - 2012. - 21. - С. 195-211.

12. Тихонов В.В. Историческая наука 1920–1940-х гг. в контексте советской семиосферы (опыт первичного анализа) // Стены и мосты - III. М., 2015.

## Тема 6 ПОВСЯКДЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ЛЮДИНИ План

1. Життя міського соціуму України в 1920-1930-х рр.
3. Життя сільського соціуму України в 1920-1930-х рр..
4. Повсякденне життя міського населення в повоєнний період
5. Повсякденне життя сільського населення в повоєнний період.
6. Особливості моди в СРСР у 1930-1940-х роки
6. Стандарти і стиль життя студентів радянської України 1920-1930-х років.

### Реферат:

1. Історія шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1920-х 1930-х років в умовах повсякденності.



2. Повсякденність православного духовенства в 1920–30-х рр.
3. Жінка і радянська візія модерності: емансипація чи «подвійний тягар»?
4. Модні тенденції в одязі. 1930-х – 1940-х років

### Література:

1. Андреевский Г.В. Повседневная жизнь Москвы в сталинскую эпоху (20-30-е годы). – М., 2003; Утехин И. Очерки коммунального быта. – М., 2004;
2. Антипина ВА. Повседневная жизнь советских писателей в 1930-х – начале 1950-х гг.: Дис. к.и.н.: 07.00.02. – Москва, 2005;
3. Борисенко М. В. Житло і побут міського населення України у 20-30-х роках ХХ століття : Монографія / М.В. Борисенко. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 357с.
4. Даниленко В. М. Повсякденне життя українських селян у повоєнний період (1945-1953 рр.) / В. М. Даниленко // Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика : зб. ст. – К. : ІУ НАНУ, 2005. – Вип. 9. – С. 3-16.
5. Зубкова Е. Послевоенное советское общество: политика и повседневность. 1945-1953 / Е. Зубкова. – М. : РОССПЕН, 1999. – 232 с.;
6. Ісайкіна О. Д. Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період (1945-1955 рр.) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Д. Ісайкіна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
7. Коляструк О.А. Інтелігенція УСРР у 1920-ті роки : повсякденне життя / О. А. Коляструк / Відп. ред. В. Даниленко. – Х. : Раритети України, 2010. – 386с.
8. Кринко Е.Ф., Хлынина Т.П. С высоты птичьего полета, или что привлекает современного исследователя в повседневном мире советского человека 1920–40-х гг. / Повседневный мир советского человека 1920– 1940-х гг. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮНЦ РАН, 2009. – С. 5–6
9. Лебина Н. Б. Повседневная жизнь российского города : нормы и аномалии : 1920-1930 годы / Н. Б. Лебина. – СПб. : Журн. «Нева»: Издательско-торговый дом «Летний Сад», 1999. – 316 с.;
10. Лебина Н.Б. Повседневная жизнь советского города: нормы и аномалии. 1920–1930-е годы. – СПб., 1999.
11. Лукашевич О. М. Побут та дозвілля сільського населення України (1920-1930 рр.) : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. М. Лукашевич; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 16 с
12. Повседневный мир советского человека 1920–1940-х гг. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮНЦ РАН, 2009. – 384 с.
13. Пушкарева Н.Л. История повседневности: предмет и методы // Социальная история. Ежегодник, 2007. – М., 2008. – С. 9–54
14. Рябченко О. Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія / О.Рябченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 456 с

15. Советская социальная политика 1920–1930-х годов: идеология и повседневность. / Под ред. П. Романова и Е. Ярской- Смирновой. – М., ЦСПГИ, 2007;

16. Українське суспільство в умовах радянського ладу : повсякденний вимір. Навч. посіб. / В. П. Коцур (голов. Ред.) – 2-ге вид. – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2014. – 574 с.

17. Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне. Социальная история Советской России в 30-е годы : деревня : пер. с англ. / Ш. Фицпатрик. – М. : Рос. полит. энцикл. – 422 с.;

18. Хлынина Т.П. С высоты птичьего полета, или что привлекает современного исследователя в повседневном мире советского человека 1920–40-х гг. / Повседневный мир советского человека 1920– 1940-х гг. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮНЦ РАН, 2009. – С. 5–6

## Тема 7. (4 год) ДЕРЖАВНИЙ ТЕРОР ТА РЕПРЕСІЇ План

1. «Червоний терор» як пролог державної політики терору.
2. ГУЛАГ: створення та функціонування упродовж періоду існування сталінського режиму.
3. Великий терор (1936-1938).
4. Хвиля репресій у період пізнього сталінізму: об'єкти терору, форми і способи репресій, наслідки.
5. Масові депортації народів Радянського Союзу в період Другої світової війни та перших повоєнних років.
6. Голодомори 1932-1933 і 1946-1947 років як один із видів державного терору.
7. Боротьба радянської влади проти українського повстанського руху в повоєнний період: форми, способи, масштаби і наслідки.

### Література:

1. Баберовскі Йорг. Червоний терор. Історія сталінізму / Пер. з німецької. - К.: К.І.С., 2007. - С. 112-174.
2. Білас І. Червоний терор в Україні 1917-1953 рр. Боротьба з національно-визвольним рухом / <http://oun-ura.org.ua/articles/bilas.html>
3. Білокінь С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.). Джерелознавче дослідження. – К. ДМП «Полімед», 1999.
4. Вронська Т. Упокорення страхом: Сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади (1917-1953 рр.); наукове видання. – К.: Темпора, 2013. – С.49-71; 91-143; 182-198; 216-245
5. Кульчицький С. Сталінська диктатура в період другого комуністичного штурму (1929–1938 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. — 2012. — Вип. 21. — С. 118-134.

6. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Кига 2. / С.Кульчицький. – К.: Темпора 2013. – С.120-132; 172-175; 245-263; 377-520;576-604.
7. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ - ХХ ст. Історичні нариси / [Д. В. Архієрський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін. Відповід. ред. В. А. Смолій.] – К.: Наук. думка, 2002. – 952 с.
8. Рафальська Т. «Великий терор» на Житомирщині (липень 1937 - листопад 1938 рр.) / Т.Рафальська. – Житомир: Волинь, 2012. – 180 с.
9. Сефан Куртуа, Ніколя Верт, Жан-Луї Панне, Анджей Пачковський, Карел Бартошек, Жан-Луї Марголен. Чорна книга комунізму. Злочини, терор, репресії / Пер. з фран. Ярема Кравець. – Львів, 2008. – С. 158-227.
10. Степанов М.Г. «Большой террор» в СССР (1937-1938 гг.): проблемы концептуального осмысления в современной российской историографии / М.Степанов // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. - Тамбов: грамота, 2013. - № 8. Ч. 2. - С. 178-181. // [http://scjournal.ru/articles/issn\\_1997-292X\\_2013\\_8-2\\_47.pdf](http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2013_8-2_47.pdf)
11. Стародубець Г. Генеза українського повстанського запілля. – Тернопіль. 2008. – 464 с.
12. Козицький А. Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ столітті (причини, особливості, наслідки). – Львів, 2012. – С.99-215; 340-379.
13. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси. – Київ, 2005. – 495 с.
14. Хлевнюк О. Причини большого терора. Режим доступа: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2017/07/06/712528-bolshogo-terror>

## **Тема 8.**

### **СТАЛІНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В СРСР**

#### **План.**

1. Становлення сталінської доктрини національної політики. Створення СРСР.
2. Політика коренізації: причини та наслідки проведення.
3. Обговорення праці Мартін Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки). Київ, 2013:
  - Характеристика терміну «імперія національного вирівнювання» (с. 16-46);
  - Причини і зміст етнічних чисток та появи статусу ворожих націй (с.405-443);
  - Суть «тихої коренізації» на радянському Сході (484-508);
  - Сталінська метафора «дружби народів»: її суть і реалізація в 1930-ті роки (559-594)

## Література:

1. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.) / Ред. кол.: Смолій В. А., (гол. редкол.), Боряк Г. В., Верстюк В. Ф., Даниленко В. М., Кульчицький С. В., Реєнт О. П.; НАН України. Інститут історії України. – Т. 2. – К.: Інститут історії України, 2013. – С. 339-506 // <http://history.org.ua/?litera&id=9414&navStart=67>.
  2. Кравченко В. Україна, імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. / В. Кравченко. – Київ, 2011. – С.455-528.
  3. В.А.Гриневич. В.М.Даниленко, С.В.Кульчицький, О.Є.Лисенко Україна і Росія в історичній ретроспективі. Радянський проект для України. - К., "Наукова думка". - 2004. – 531 с. // <http://pulib.if.ua/part/11412>
  4. Гриневич В. Сталінська національна політика щодо національних меншин у роки Другої світової війни 1939- 1945 рр.. // <http://www.kby.kiev.ua/komitet/conference/Grynevych.pdf>
  5. Головченко В. Депортація кримсько-татарського народу 1944 р. – прояв злочинної сутності національної політики сталінізму // <http://www.memory.gov.ua/publication/deportatsiya-krimskotatarskogo-narodu-1944-r-proyav-zlochinnoi-sutnosti-natsionalnoi-pol>
  6. Сомов В. А. Феномен советскости: историко-культурный аспект // Социологические исследования. 2015. - № 2. - С. 12-20 / Режим доступу: [http://socis.isras.ru/files/File/2015/2015\\_2/Somov.pdf](http://socis.isras.ru/files/File/2015/2015_2/Somov.pdf)
  7. Полян П. Не по своей воле... История и география принудительных миграций в СССР. // <http://www.demoscope.ru/weekly/knigi/polian/polian.html>
  8. Белицер Н., Бодрук О. Крым как регион потенциального конфликта // Этнические и региональные конфликты в Евразии. Кн. 2: Россия, Украина, Белоруссия. - М., 1997. - С. 83–113.
  9. Бугай М. Ф. Депортація народів з України (30–50- ті роки // Український історичний журнал – 1990 -. № 10. - С. 32–45.
  10. Бугай Н. Ф. Депортація народів з України (30–50- ті роки // Український історичний журнал – 1990.- № 11. - С. 20–25.
- Політика коренізації в Криму в 20-30-ті рр. ХХ ст. / Н. Котляр // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. — 2003. — Вип. 9. — С. 243-251. // <http://histans.com/JournALL/pro/9/10.pdf>

### ПІДСУМКОВА МОДУЛЬНА РОБОТА (аудиторна)

Наприкінці вивчення курсу «Історія сталінізму» студенти виконують модульну контрольну роботу. Результати модульної роботи є складовою підсумкової оцінки за курс. Сума оцінок за модульну роботу та за іспит ділиться на «2» і результат цього ділення і є ваша екзаменаційна оцінка.

Для того, щоб ця оцінка була якомога кращою, ви повинні продемонструвати гарні знання впродовж занять впродовж семестру та написати модульну роботу з відмінним, або ж, принаймні, добрим результатом.

Підсумкова модульна робота складається з 3 типів завдань, які відповідають трьом рівням складності. Рівень I – стандартне застосування навчального програмного матеріалу за алгоритмами і зразками. На цьому рівні студенти мають знати основні історичні терміни та поняття. До завдань першого рівня належать теоретичне завдання (дати визначення термінів) і тестові завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді.

За допомогою теоретичного завдання перевіряється знання студентами хронології основних історичних подій та явищ, вміння робити аргументовані висновки, виконувати завдання за відомими алгоритмами в стандартних ситуаціях. За виконання завдання студент може одержати від 0 до 32 балів (по 16 балів за завдання) залежно від повноти відповіді.

До тестових завдань належать тестові завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді: для кожного завдання запропоновано чотири варіанти відповіді, з яких лише один варіант відповіді правильний. Завдання з вибором відповіді вважається виконаним правильно, якщо в бланку відповідей позначена тільки одна правильна літера – правильна відповідь. За виконання завдання студент може одержати 0 або 2 бали.

Творче завдання передбачає застосування навчального програмного матеріалу в змінених і ускладнених ситуаціях. На цьому рівні студент повинен уміти використовувати набуті знання і вміння, аналізувати історичні явища і події та робити обґрунтовані висновки. За виконання задачі студент може одержати від 0 до 58 балів.

Розподіл балів за завданнями:

Завдання	Формат завдань	Кількість завдань	Максимальна кількість балів	
			За кожне завдання	За всі завдання
<b>I</b>	Теоретичне	2	16	32
<b>II</b>	Тестове	5	2	10
<b>III</b>	Творче	1	58	58
<b>Всього</b>		13	-	100

Результат залежить від загальної кількості правильних відповідей  
Для того, щоб ви могли краще підготуватися, перед написанням роботи ви маєте змогу ознайомитися з її орієнтовними завданнями.

## ТЕСТИ

1. **Вперше термін «тоталітаризм» було використано з пропагандистською метою:**  
а) Б.Муссоліні; б) А.Гітлером; в) Й.Сталіним; г) М.Бухаріним.
2. **Завершальною подією в процесі становлення первісної концепції тоталітаризму слід вважати вихід книги Карла Фрідріха та Збігнева Бжезинського:**  
а) «Витоки тоталітаризму»; б) «Тоталітарна диктатура та автократія»;  
в) «Джерела тоталітаризму»; г) «Новий клас».
3. **Вкажіть роки життя Йосипа Сталіна:**  
а) 1879 – 1953; б) 1878 – 1954; в) 1879 – 1961; г) 1873 – 1947.
4. **Справжнім іменем Йосипа Сталіна було:**  
а) Йосип Бродський; б) Міхо Саквалерідзе;  
в) Йосип Джугашвілі; г) Михайло Ульянов.
5. **В 1919 році Сталін керує обороною міста:**  
а) Царгород; б) Царицин; в) Москва; г) Єлисаветград.
6. **Хто очолив радянську Росію після смерті В. Леніна:**  
а) Л. Троцький; б) Л. Каменєв; в) Й. Сталін; г) М. Бухарін.
7. **3 квітня 1922 р. на пленумі ЦК Й. Сталін було обрано:**  
а) головою ЦК РКП(б); б) головою Раднаркому;  
в) наркомом з національної політики;  
г) Генеральним секретарем ЦК РКП(б)..
8. **Ініціатором проведення політики «червоного терору» виступив:**  
а) Й.Сталін; б) Ф. Дзержинський; в) М.Бухарін; г) В.Ленін;
9. **Вкажіть причини запровадження НЕПу.**  
а) криза перевиробництва;  
б) голод в радянській державі;  
в) криза політики воєнного комунізму;  
г) невдоволення селін продрозверсткою та народні повстання.
10. **Однією з головних причин переходу до непу було:**  
а) продовження «світової революції»;  
б) зростання революційної кризи на Заході;  
в) масові повстання в сільській місцевості, виступи у містах, армії та на

флоті;

г) соціально-економічна й політична стабільність у країні.

**11. Автором економічної моделі розвитку радянської держави, заснованої на ринковій рівновазі як головному критерії, наприкінці 1920-х років був:**

а) М.Бухарін; б) Й.Сталін; в) Л.Троцький; г) Г.Зінов'єв.

**12. Роком «великого перелому», «рішучого наступу соціалізму на капіталістичні елементи міста і села» Сталін назвав.**

а) 1929 р.; б) 1930 р.; в) 1928 р.; г) 1933 р..

**13. Індустріалізація це -**

а) створення могутнього воєнно-промислового комплексу;

б) зростання безробіття;

в) інтеграція СРСР до світової економіки;

г) перетворення СРСР на індустріально - аграрну країну.

**14. Вкажіть лідера КП(б)У в 1928-1938 рр.:**

а) Л.Каганович; б) С.Косіор; в) М.Хрущов; г) В.Чубар.

**15. Процес закладення основ формування командно-адміністративної системи в основному був завершений у?**

а) 1941 р; б) 1938 р.; в) 1929 р.; г) 1924 р..

**16. Під впливом вказівок Сталіна, Кірова та Жданова у 1934-1936 рр з'явилися постанови ЦК ВКП (б) про викладання історії. Вони:**

а) сприяли розвитку історичної науки;

б) сприяли політизації історичної науки;

в) забороняли викладання історії в школах;

г) забороняли викладання національної історії в школах СРСР.

**17. Який з напрямів НЕ відноситься до Сталінської ідеологізації науки?**

а) втручання партійних діячів в процес історичного пошуку (цензура/репресії);

б) визнання виняткового права вождя на написання історії;

в) ідеалізація минулого;

г) відокремлення науки від адміністративно-директивних методів управління.

**18. Який рік був оголошений Сталіним, як “рік великого перелому”?**

а) 1926 ; б) 1929 ; в) 1937 ; г) 1931 .

**19. Який з'їзд ВКП (б) увійшов в історію як “з'їзд переможців” і “з'їзд розстріляних” ?**

а) XVII ; б) XV ; в) XVIII; г) XIX.

**20. Яка книга стала офіційним та перевіреним виданням, що “тлумачило основні питання історії партії та марксизму-ленінізму і не допускало довільних тлумачень” ?**

- а) “Об основах ленинизма”; б) “Краткий курс истории ВКП(б)”;  
 в) “Про політику партії в галузі літератури та мистецтва”;  
 г) “Про деякі питання історії більшовизму”;

**21. Якій шкільний предмет у 1934 р. підпадав під особливий державний контроль, згідно з постановою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР?**

- а) література; б) математика; в) історія СРСР; г) фізика.

**22. У квітні 1932 року ЦК ВКП (б) прийняв постанову «Про перебудову літературно-художніх організацій», наслідком якої стало:**

- а) відкриття будинків культури в сільській місцевості;  
 б) організація музеїв та виставкових залів у великих містах СРСР;  
 в) створення спілок художників, письменників, композиторів;  
 г) встановлення Сталінської премії за досягнення у сфері мистецтва.

**23. Відповідно до «пакту Молотова – Ріббентропа» розмежування сфер впливу між Німеччиною та СРСР відбулося по лінії річок:**

- а) Нарев, Вісла, Дністер; б) Вісла, Сян, Збруч;  
 в) Збруч, Одер, Буг; г) Нарев, Вісла, Сян.

**24. Яка риса НЕ була характерною для політики індустріалізації?**

- а) Форсований темп;  
 б) Розвиток важкої промисловості, переважно групи «А» ;  
 в) Жорсткі, часто необґрунтовані плани;  
 г) Здійснювалась за кошти зовнішніх кредиторів.

**25. Возвеличення Сталіна засобами масової пропаганди, в творах культури і мистецтв, документах, законах – це ознаки:**

- а) культу особи; б) цензури; в) ідеологізації; г) ідеалізації.

**26. Спосіб організації суспільних відносин, для якого характерні суворий централізм господарського життя на базі державної власності, використання ідеологічних методів управління, панування партійно-державної бюрократії за відсутності реальної свободи і справжньої демократії :**

- а) система адміністративного контролю;  
 б) керовано-адміністративна система;  
 в) командно-адміністративна система;  
 г) загальне адміністрування.

**27. Яка з цілей НЕ стосується політики Великого терору?**

- а) абсолютна влада, шляхом перетворення партійної в особисту;  
 б) особисте збагачення Сталіна;  
 в) трансформація суспільства за моделлю марксистсько-ленінської ідеології;  
 г) силоміць накидав радянському суспільству “реальність уявленого народу”.

**28. Яка політична сила НЕ стосується внутрішньопартійної боротьби**



**1920 років у ВКП(б) ?**

- а) Ленінградська опозиція (Зінов'єв, Каменєв);  
 б) Праві уклоністи (Бухарін); в) Троцькісти;  
 г) Леніністи-марксиста

**29. Голодомор на Україні тривав протягом:**

- а) 1929–1930 рр.; б) 1930–1931 рр.; в) 1931–1933 рр.; г) 1932–1933 рр..

**30. Як у народі називався закон, написаний власноруч Й. Сталіним у серпні 1932 р.?**

- а) «Закон про ліквідацію куркульських господарств у районах суцільної колективізації»;  
 б) «Закон про п'ять колосків»;  
 в) «Закон про злісне саботування»;  
 г) «Закон про ліквідацію куркульта як класу».

**31. Яке поняття виникло у зв'язку зі здійсненням сталінської індустріалізації?**

- а) «трест»; б) «стахановець»; в) «продрозверстка»; г) «концесія».

**32. 7 серпня 1932 року Сталін підписав постанову яку сучасники назвали:**

- а) «Закон про п'ять колосків»; б) Ліквідація куркульта як класу;  
 в) Воєнний комунізм; г) Нова економічна політика.

**33. Що стало наслідком створення в 1934 році Спілки письменників України?**

- а) Припинення масових репресій серед літераторів;  
 б) Поглиблення процесів українізації  
 в) Формування самобутньої течії модерністів;  
 г) Утвердження ідеологічного контролю за творчістю митців.

**34. Рішення політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року «Про антирадянські елементи» поклало початок:**

- а) «великому терору»; б) «культу особи Сталіна»;  
 в) «індустріалізації» в) «культурній революції.»

**35. Політика більшовицької влади, спрямована на ліквідацію цілої верстви хазяйновитих, заможних господарів, називалася:**

- а) розкуркуленням; б) колективізацією; в) експропріацією ; г) пацифікацією.

**36. Репресивний орган більшовицько-радянської влади в 30-ті роки, завданням якого було придушення опозиції, боротьба з «класовими ворогами» тощо, називався:**

- а) НКВД; б) комнезами; в) ДПУ; г) комбіді.

**37. З якою метою була здійснення партійна чистка?**

- а) послабити ролі партії в державному житті; б) зміцнити роль партії;  
в) зміцнити позиції Й. Сталіна; г) поширити критичні настрої у ВКП(б).

**38. Декларація про утворення Союзу РСР і союзний договір були затверджені:**

- а) 30 грудня 1922 р; б) 29 грудня 1924 р;  
в) 30 грудня 1925 р; г) 24 січня 1923 р.

**39. Перша союзна Конституція була прийнята у:**

- а) грудні 1925 р.; б) січні 1924 р.; в) грудні 1922 р.; г) 30 грудня 1925 р..

**40. Масові репресії 1937 – 1938 рр. поширювалися:**

- а) на представників так званих національних меншин;  
б) на все суспільство, без винятку на партійну чи національну приналежність;  
в) на членів та активних діячів більшовицької партії;  
г) виключно на стару «більшовицьку гвардію», що свого часу працювала з Леніним.

**41. Великий терор насамперед проводився проти:**

- а) колгоспного селянства; б) партійно-державної еліти;  
в) національних меншин; г) злочинних елементів.

**42. Очільником НКВС СРСР у 1936–1938 роках був:**

- а) Ніколай Єжов; б) Л.Берія;  
в) Г.Ягода; г) Ф.Дзержинський.

**43. ГУЛАГ було створене Постановою ЦВК і РНК СРСР від 10 липня:**

- а) 1929 р.; б) 1933 р.; в) 1934 р.; г) 1941 р.

**44. 1 грудня 1934 року у в Смольному було вбито першого керівника Ленінградського обкому ВКП (б) Сергія Мироновича Кірова:**

- а) М.Бухаріна; б) С.Кірова; в) Л.Троцького; г)  
Г.Зінов'єва.

**45. Процес закладення основ формування командно-адміністративної системи в основному був завершений у?**

- а) 1941 р; б) 1938 р.; в) 1925 р.; г) 1929 р..

**46. У роботі Потсдамської конференції голів урядів Великої Британії, СРСР і США (станом до 28 липня 1945 р.) брали участь:**

- а) Й. Сталін, Ф. Рузвальд, В. Черчіль;  
б) Й. Сталін, Г. Трумен, К. Еттлі;

- в) Й. Сталін, Г. Трумен, В. Черчіль ;
- г) Й. Сталін, Ф. Рузвальд, К.Етлі;

**47. Чим була спричинена хвиля політичних репресій в СРСР наприкінці 40-х поч. 50-х рр.?**

- а) Прагнення відновити жорстокий контроль над суспільством;
- б) Особистими якостями Й. Сталіна;
- в) Прагнення оточення Сталіна усунути його від влади;
- г) Невдоволенням партійного апарату реформами.

**48. Арешт і розстріл Л. Берії був викликаний тим, що він:**

- а) очолював змову проти країни та КПРС; б) був агентом англійської розвідки;
- в) виступав за розвал СРСР;
- г) був серйозним суперником в боротьбі за владу для Хрущова.

**49. Як називається процес, описаний в уривку з історичного джерела?**

«Після закінчення Другої світової війни на батьківщину поверталися сотні тисяч військовополонених та цивільних осіб, що добровільно чи примусово опинилися за межами своєї країни внаслідок війни»

- а) демобілізація ; б) реєвакація ; в) депортація ; г) репатріація.

**50. «Операція «Вісла» – це:**

- а) воєнна операція Армії Крайової проти загонів УПА на завершальному етапі Другої світової війни;
- б) примусове виселення українського населення з його етнічних земель на сході Польщі до її західних воєводств, здійснене польським урядом у 1947 р.;
- в) переселення українського населення з його етнічних територій, що увійшли до складу Польщі, до УРСР, здійснене на підставі договору 1945 р.;
- г) спільна польсько-радянська військово-каральна операція на території Західної України проти загонів УПА та місцевого населення, яке підтримувало їх.

**51. Яку назву отримав ідеологічний наступ на радянське суспільство сталінського режиму після завершення Другої світової війни?**

- а) «лисенківщина»; б) «ждановщина»; в) «волобуєвщина»; г) «шумськізм».

**52. Яка подія дозволила поширити авторитет Сталіна на міжнародній арені?**

- а) підписання пакту “Молотова-Ріббентропа” ;
- б) форсована індустріалізація;
- в) перемога у Другій світовій війні; г) великий терор.

**53. В період «ждановщини» нищівній критиці було піддано:**

- а) журнали «Всесвіт» і «Перець».; б) журнали "Звезда" і "Ленинград";
- в) журнали «Огонек» і «Юность»; г) журнали «Звезда» і «Огонек»

**54. Що було причиною голоду 1946–1947 рр.?**

- а) недосконалість системи господарювання;  
 б) значне вилучення зерна;  
 в) повоєнна розруха; г) поєднання цих факторів.

**55. Надмірне возвеличення будь-кого й поклоніння йому називається:**

- а) суб'єктивізм; б) культ особи; в) об'єктивізм; г) волюнтаризм.

**56. Процес ліквідації наслідків сталінізму, започаткований після смерті Й. Сталіна, називається:**

- а) депортація; б) депопуляція; в) демонополізація; г) десталінізація.

**57. ХХ з'їзд КПРС, на якому з доповіддю «Про культ особи та його наслідки» виступив М. Хрущов, відбувся у:**

- а) листопаді 1955 р.; б) лютому 1956 р.; в) червні 1956 р.; г) грудні 1957 р..

**58. Антирадянський збройний рух опору в повоєнний період наймасштабніше розгорнувся в:**

- а) Україні та Прибалтиці; б) Далекому Сході та Прибалтиці;  
 в) Україні та Білорусії; г) Середній Азії та Закавказзі.

**59. Примусове переселення, вигнання чи висилка з постійного місця проживання або з держави окремих осіб чи народів:**

- а) репарація; б) геноцид; в) трансфер; г) депортація.

**60. Науковці сходяться на думці, що в радянській імперії національну приналежність витісняла:**

- а) партійна; б) соціальна; в) професійна; г) етнічна.

**61. Сталін наголошував на тому, що особливістю радянської культури є те, що вона є:**

- а) «національною за формою і соціалістичною за змістом»;  
 б) «націоналістичною за формою і соціалістичною за змістом»;  
 в) «соціалістичною за формою і національною за змістом»;  
 г) «інтернаціональною за формою і соціалістичною за змістом»;

**62. В якому році ВКП(б) перейменовано в КПРС?**

- а) 1952; б) 1951; в) 1945; г) 1937.

**63. Автором дефініції «нова спільність людей» в 1930-х роках виступив:**

- а) Й. Сталін; б) М. Бухарін; в) В. Жданов;  
 г) М. Хрущов.

**64. Пік депортацій в СРСР припадає на:**

- а) період німецько-радянської війни; б) 1930-ті роки;

в) 1939-1941 рр.;

г) 1946-1953 рр.

**65. Радянська модель економічного розвитку ґрунтувалася на:**

а) механізованій праці вільнонайманих робітників;

б) примусовій праці;

в) законах ринкової економіки;

г) законах вільного ринку.

## ВАРІАНТИ ТВОРЧОГО ЗАВДАННЯ:

1. За монографією **Енн Еплбом. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи. 1944-1956. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 623с.**

**Висловіть та обґрунтуйте свою думку:**

1. Чому для більшовиків «радянська» Східної Європи була дуже важливим завданням порядку денного?

2. Охарактеризуйте комуністичних лідерів країн Східної Європи перших повоєнних років; наскільки вони були національно-зорієнтованими і що змушувало їх проводити просталінську політику у власних країнах? В чому це виявлялося?

3. Яку роль у системі державної влади Східноєвропейських країн відігравали національні «спецслужби» і чи мали вони зв'язок з НКДБ –КДБ? Що було «запозичене» ними з досвіду роботи сталінського НКДБ?

4. Яким чином змінювалося смислове наповнення терміну «фашист» і чому?

5. Хто ставав об'єктом насилля в повоєнній Східній Європі і чому?

6. Що сталося з німецькими концтаборами після війни? Яка була відмінність між становищем їхніх в'язнів у період нацистського режиму і комуністичного?

7. Чим були зумовлені повоєнні депортації і хто став їх об'єктом?

8. Єврейське питання в повоєнній Європі та шляхи його вирішення.

9. Чому комуністична влада виступала палким опонентом створення громадських молодіжних організацій,

10. Яким чином комуністичні режими знищували всякі прояви політичної активності опозиційних молодіжних громадських організацій?

2. За працею **Мартін Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки). Київ, 2013:**

1. Характеристика терміну «імперія національного вирівнювання» (с. 16-46);

2. Причини і зміст етнічних чисток та появи статусу ворожих націй (с.405-443);

3. Суть «тихої коренізації» на радянському Сході (484-508);

4. Сталінська метафора «дружби народів»: її суть і реалізація в 1930-ті роки (559-594)

**ДАТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ:**

Сталінізм; командно-адміністративна система;  
тоталітаризм; партійна номенклатура;  
культ особи; геноцид;  
депортації; Великий терор;  
голодомор; червоний терор;  
«рік великого перелому»; «радянський народ»;  
«вороги народу»; «Сталінська конституція»;  
Соціалістичний реалізм; цензура; ГУЛАГ;



## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

**Основна:**

1. Боффа Дж. История Советского Союза / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/History/Boffa/22.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Boffa/22.php)
2. Васильєв В. Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр–субцентровлади (1917–1938). К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 376 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7298-9/978-966-02-7298-9.pdf>
3. Верт Н. Террор и беспорядок. Сталинизм как система Текст Н. Верт ; пер. с фр. А. И. Пигалева ; Уполномоченный по правам человека в Рос. Федерации др. М.: РОССПЭН : Фонд первого Президента России Б. Н. Ельцина, 2010. 444
4. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.) / Ред. кол.: Смолій В. А., (гол. редкол.), Боряк Г. В., Верстюк В. Ф., Даниленко В. М., Кульчицький С. В., Реєнт О. П.; НАН України. Інститут історії України. Т. 2. К.: Інститут історії України, 2013. 812 с. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://history.org.ua/?litera&id=9414&navStart=67>
5. Горох М. "Золото – державі! Торгсин у радянській Україні, 1931–1936" / Інститут історії України НАН України, Чернігівський історичний музей ім. В.В. Тарновського. 2020
6. Грабовський С. Убити Сталіна, інакше його міфи вб'ють нас: Соціальна міфологія "найкращого друга фізкультурників" і його послідовників. К.: Видавничий дім "Стилос", 2019. 503 с.
7. Епплбом Енн. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи. 1944-1956. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.
8. Єскельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / С.Єскельчик. – Київ: Видавництво «Часопис «Критика»», 2008. 303 с.
9. Життя "по-радянськи": проблеми вивчення та інтерпретації (Із циклу "Повсякдення: візії та смисли"): збірник матеріалів ІV Всеукраїнського науково-теоретичного семінару, 27-28 квітня 2018 р., м. Вінниця / Ред. кол.: Коляструк О. А. (відп. ред.), Жмуд Н. В., (відп. секретар), Кароєва Т. Р.; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ", 2019. 272 с.

10. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Кига 2.. К.: Темпора 2013. 628 с.
11. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Кига 3. К.: Темпора, 2013. 388 с.
12. Норман М. Неймарк. Геноциди Сталіна. Київ, 2011. 135 с.
13. О культе личности и его последствиях. Доклад Первого секретаря ЦК КПСС тов. Хрущева Н. С. XX съезду Коммунистической партии Советского Союза / <http://www.agitclub.ru/spezhran/hruzev1.htm>
14. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ - ХХ ст. Історичні нариси / [Д. В. Архієрський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін. Відповід. ред. В. А. Смолій.] К.: Наук. думка, 2002. 952 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://history.org.ua/?litera&id=9659&navStart=3>
15. Почепцов Г. Г. СССР: страна, созданная пропагандой. Х.: Фолио, 2019. 459 с. (Современные технологии)
16. Хлевнюк, О. В. Сталин. Жизнь одного вождя. М.: АСТ : CORPUS, 2015. - 461, [1] с. фот.
17. Мартін Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки). Київ, 2013.

#### *Додаткова:*

18. Баркова А. Мифологема Сталина // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Culture/Article/Bark\\_MifSt.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Article/Bark_MifSt.php)
19. Білас І. Червоний терор в Україні 1917-1953 рр. Боротьба з національно-визвольним рухом / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/articles/bilas.html>
20. Вавулинская Л. Спецпереселенцы – маргиналы в социальной структуре советского общества (на материалах Карелии послевоенного десятилетия) // Труды Карельского научного центра РАН. №6. 2011. С.106-113 // <http://cyberleninka.ru/article/n/spetspereselentsy-marginaly-v-sotsialnoy-strukture-sovetskogo-obschestva-na-materialah-karelii-poslevoennogo-desyatiletija>
21. Вронська Т. Упокорення страхом: Сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади (1917-1953 р.р.): наукове видання. К.: Темпора, 2013.
22. Греченко В. Апологія Сталіна і сталінізму (нотатки з приводу двотомника Юрія Ємельянова «Сталін») М.: ВЕЧЕ, 2007. 576 с.; Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ 2008. № 40. С. 355-357. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs\\_2008\\_40\\_57](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2008_40_57)
23. Гриневич В. Сталінська національна політика щодо національних меншин у роки Другої світової війни 1939- 1945 рр.. // <http://www.kby.kiev.ua/komitet/conference/Grynevych.pdf>
24. Дж. Дэвлин. Миф о Сталине: развитие культа // Труды «Русской Антропологической школы»: Вып. 6. М.: РГГУ, 2009. С. 213-240 / <http://ec-dejavu.ru/s-2/Stalin.html>

25. Заручники тоталітарного режиму: репресії проти родин «ворогів народу» в Україні (1917-1953 рр.) / НАН України. Інститут історії України; Служба безпеки України. Інститут дослідження проблем державної безпеки. К.: Інститут історії України, 2009. 486 с.
26. Здоров А. Советская номенклатура: наемные служащие государства или государственная буржуазия? / <http://intercomunion.narod.ru/worldrev/nomenklatura.html>
27. Интеллигенция как социальный феномен / [http://www.nationalism.org/pioneer/intellfenomen\\_1.htm](http://www.nationalism.org/pioneer/intellfenomen_1.htm)
28. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні. [Електрон.ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/Article/1349371.html>
29. Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917-1991 р. Київ, 2000. 608 с.
30. Мерцалова Л. Сталинизм и гитлеризм. Попытка сравнительного анализа. Рубеж (Альманах Социальных исследований). 1992. № 3.- С. 108-122 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/505/848/1231/008-mERCALOWA.pdf>
31. Полян П. Не по своей воле... История и география принудительных миграций в СССР. Режим доступу: <http://www.demoscope.ru/weekly/znigi/polian/polian.html>
32. Рафальська Т. «Великий терор» на Житомирщині (липень 1937 - листопад 1938 рр.) Житомир: Волинь, 2012. 180 с.
33. Сервіс Р. Товариші. Комунізм: світова історія. Київ, 2012. 616 с.
34. Система виправно-трудоувих таборів у СРСР, 1923-1960: Довідник. М. 1998.
35. Сомов В. А. Феномен советскости: историко-культурный аспект. Социологические исследования. 2015. № 2. С. 12-20 / Режим доступу: [http://socis.isras.ru/files/File/2015/2015\\_2/Somov.pdf](http://socis.isras.ru/files/File/2015/2015_2/Somov.pdf)
36. Стародубець Г. Місіонери червоної влади (партійно-радянська номенклатура західноукраїнських областей в 1944 - на поч.1946 рр.). Житомир, 2016. 346 с.
37. Стародубець Г., Стародубець В. Образ вождя як один із політичних символів епохи сталінізму . Матеріали VII Волинської Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції. – Житомир: Полісся, 2014. С. 135-138..
38. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история советской России в 30-тые годы: город. – М., 2008 // <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/109054/c4bfe552e6ba1b9de17ac80b1a75911b.pdf?sequence=1>
39. Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне. Социальная история советской России в 30-тые годы: деревня. – М., 2008 // [http://krotov.info/libr\\_min/21\\_f/iz/patrik\\_9.htm](http://krotov.info/libr_min/21_f/iz/patrik_9.htm)
40. Хлевнюк О. В. Политбюро. Механизмы политической власти в 1930-е годы. М., 1996.

41. Anita Pisch. The personality cult of Stalin in Soviet posters, 1929 - 1953 : archetypes, inventions and fabrications // The Australian National University, 2016 p.
42. Discussing Stalinism: Problems and Approaches Edited by Markku Kangaspuro and Vesa Oittinen. Aleksanteri Institute, Helsinki, 2015, 122 p.
43. Ian D. Thatcher. Stalin and Stalinism: A Review Article // Europe-Asia Studies, 2004, 56:6, 907-932 // <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0966813042000258105>

***Інтернет ресурси:***

1. AOSIS OpenJournals / AOSIS – Відкриті журнали
2. <https://www.europa.clio-online.de/> - Best of History Websites / Найкращі історичні веб-сайти
3. <http://www.europa.clio-online.de> - Clio Online: Themenportal Europäische Geschichte / Кліо Онлайн: тематичний портал з історії Європи
4. <https://besthistorysites.net/modern-history/stalin/> - Modern History » Stalin
5. <http://gulaghistory.org/nps/onlineexhibit/museum/beyond.php> - GULAG: Soviet Forces Labor Camps and the Struggle for Freedom / ГУЛАГ: Радянські табори примусової праці і боротьба за свободу
6. <http://www.historians.in.ua/> - Historians.in.ua [Історичний портал]
7. Голодомор в Україні. 1932–1933: Каталог Інтернет-ресурсів

## **ФОРМИ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ СТАЛІНІЗМУ»**

По закінченні **першого семестру** студенти складають **іспит**.

### ***Основні вимоги допуску до іспиту:***

Для того, аби отримати позитивну оцінку за іспит, студент повинен систематично навчатися впродовж семестру, успішно написати модульну роботу.

***Своєрідним «бонусом»*** для студентів, які належним чином готуються до семінарських занять, є можливість отримати додаткові бали до іспиту (до 10), якщо вони підготували науковий виступ на конференції, опублікували статтю у збірнику наукових робіт. Крім того, підсумкова оцінка буде виставлена, за умови, що студент:

- не має пропусків занять (лекцій та семінарських), якщо такі є, то він повинен закрити їх до завершення модуля;
- за кожен модуль має не менше 50% оцінок (11 занять – не менше 5-ти оцінок);
- має конспекти усіх першоджерел і пропущених семінарських занять.

***Оцінка за іспит*** є середнім арифметичним оцінки за модульну контрольну роботу і оцінки, отриманої за письмово складений іспит. Додатково зароблені бали додаються до підсумкової оцінки (середньоарифметичного балу)

***Успіхів вам у вивченні «історії сталінізму»!***

## ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ІСПИТУ З КУРСУ

### «ІСТОРІЯ СТАЛІНІЗМУ»

1. Суть та періодизація епохи сталінізму.
2. Сталінізм як різновид тоталітаризму.
3. Історіографічне осмислення сталінізму. Вітчизняна історіографія сталінізму.
4. Історіографічне осмислення сталінізму. Зарубіжна історіографія сталінізму.
5. Історіографічне осмислення сталінізму. Російська історіографія сталінізму.
6. Основні риси сталінізму.
7. Біографія Сталіна.
8. Життєвий шлях Сталіна: прихід до влади: 1879-1929 рр..
9. Культ особи Сталіна: основні передумови та чинники формування.
10. Прихід Й. Сталіна до влади. Оцінка В.Леніним особи Сталіна.
11. Баберовскі Йорг. Червоний терор. Історія сталінізму / Пер. з німецької. - К.: К.І.С., 2007. – 248 с. (Що таке сталінізм?).
12. Старух Я. Опір фашизму/ Літопис УПА. Нова серія Т.21.- С.679-702.
13. Доповідь Першого секретаря ЦК КПРС Хрущева М. С. XX з'їздові КПРС «Про культ особи і його наслідки».
14. Передумови та основні чинники формування адміністративно-командної системи та режиму особистої влади Сталіна 1917-1929 рр..
15. Зміни в соціальній структурі в СРСР сталінської доби.
16. Доли і траєкторії змін статусів базових соціальних груп (селян, робітників, інтелігенції) в післяреволюційному суспільстві.
17. Номенклатура: способи і джерела формування, ієрархічна структура.
18. Причини, механізми, динаміка виникнення і еволюції маргінальних верств у радянській системі в 1920-1930- ті роки.
19. Культ особи як один із політичних символів сталінської епохи.
20. Життя міського соціуму України в 1920-1930-х рр.
21. Життя сільського соціуму України в 1920-1930-х рр..
22. Повсякденне життя міського населення в повоєнний період
23. Повсякденне життя сільського населення в повоєнний період.
24. Політична цензура як форма ідеологічного контролю (1920—1930-ті рр.).
25. Використання літератури та журналістики як інструментів пропаганди радянського способу життя.
26. Кінематограф в період сталінського тоталітаризму.

27. Музичне мистецтво в період сталінського тоталітаризму.
28. Повсякдення в період епохи сталінізму.
29. Ідеологізація історичної науки: суть, причини і наслідки.
30. Історична наука та освіта в СРСР в 1930-х роках.
31. Українська історична наука в період сталінізму. М.Яворський; Д.Яворницький; М.Петровський.
32. Ідеологічний наступ сталінізму в повоєнний період. Ждановщина.
33. Охарактеризуйте комуністичних лідерів країн Східної Європи перших повоєнних років; наскільки вони були національно-зорієнтованими і що змушувало їх проводити просталінську політику у власних країнах? В чому це виявлялося? (За монографією Енн Епплбом. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи. 1944-1956. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.)
34. Особливості репресивної політики в період сталінізму її умовна періодизація.
35. «Червоний терор» як пролог державної політики терору
36. Терор та репресії як інструмент проведення примусової колективізації і розкуркулювання.
37. Великий терор (1936-1938).
38. Імперія таборів – ГУЛАГ.
39. Хвиля репресій у період пізнього сталінізму: об'єкти терору, форми і способи репресій, наслідки.
40. Голодомори 1932-1933 і 1946-1947 років як один із видів державного терору.
41. Боротьба радянської влади проти українського повстанського руху в повоєнний період: форми, способи, масштаби і наслідки.
42. С.Кульчицький про сталінську диктатуру.
43. Охарактеризуйте термін «імперія національного вирівнювання» (за роботою Мартін Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки). Київ, 2013)
44. С.Кульчицький про посилення сталінської диктатури в повоєнний період.
45. Становлення сталінської доктрини національної політики. Створення СРСР.
46. Політика коренізації.
47. Сталінська національна політика щодо національних меншин у роки Другої світової війни 1939- 1945 рр..
48. Ставати радянським – переробка та формування «нової людини».

49. Українізація як різновид політики коренізації. Особливості проведення політики коренізації в Україні.
50. Військово-політична колаборація радянських громадян в період німецько-радянської війни як один із проявів опору сталінському режиму.
51. В. Сомов про феномен радянськості (Сомов В. А. Феномен советскости: историко-культурный аспект // Социологические исследования. 2015. - № 2. - С. 12-20).
52. Український національно-визвольний рух в 1940-х – на поч. 1950-х років як одна із форм опору сталінському політичному режимові.
53. Депортації як одна з форм вияву сталінської національної політики.
54. Масові депортації народів Радянського Союзу в період Другої світової війни та перших повоєнних років.
55. Причини та наслідки політики масових депортацій окремих народів СРСР.
56. Масові депортації у 1939-1941 -х роках.
57. Репресивна політика радянської влади щодо учасників національного руху опору в західних областях України в 1944-1953 рр.
58. Образ вождя як один із політичних символів епохи сталінізму.
59. «Рускій мір» як складова політики неосталінізму.
60. Охарактеризуйте сталінську метафору «дружби народів»: її суть і реалізація в 1930-ті роки (за роботою Мартін Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки). Київ, 2013)



**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ  
СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ СТАЛІНІЗМУ»**

Рівень	За 12-ти бальною системою	За 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
			Теоретичні знання	Вміння
Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)	1	<b>0-25 балів без права перескладання (для екзаменів та заліків)</b>	Студент має недостатні знання і не в змозі репродуктивно відтворити програмний матеріал; не вміє визначити історичні терміни, вказувати дати та історичні постаті. Однослівно відповідає на конкретні запитання «так» чи «ні».	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. 3 допомогою викладача намагається використати набуті знання для виконання найпростіших завдань.
	2	<b>26-49 балів</b>	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент намагається давати визначення історичних термінів, з допомогою викладача називає одну-дві дати чи кілька історичних термінів.
	3	<b>50-60 балів</b>	Студент із помилками характеризує окремі історичні поняття та події. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент уміє при постійному контролі й допомозі викладача в тестових завданнях співвідносити дати, події, визначення та їх значення.

<i>середній рівень знань «3» (репродуктивний)</i>	<b>4</b>	<b>61-65 балів</b>	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: з допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, означення історичних термінів, явищ, подій; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі видозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на лекції чи консультації.	Студент уміє з допомогою викладача дати стислу характеристику історичній постаті, іноді встановлює послідовність подій, загалом правильно вживає історичну термінологію.
	<b>5</b>	<b>66-70 балів</b>	Студент з допомогою викладача дає правильне визначення окремих історичних термінів; описує історичні явища та події, вказує на їх особливості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь прикладами (власними).	Студент загалом уміє самостійно відтворює фактичний програмний матеріал, дає стислу характеристику історичній постаті, загалом установлює послідовність подій, загалом правильно вживає історичні терміни.

6	<b>71-74 бали</b>	Студент з допомогою викладача свідомо відтворює зміст питання; розкриває суть історичних понять, термінів, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести історичні явища з їх характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, мислення).	Студент уміє загалом послідовно і логічно відтворювати програм-ний матеріал; виявляє розуміння історичної термінології, намагається дати загальну характеристику події (визначає причини, наслідки), в окремих випадках виокремлює окремі ознаки явищ та процесів, установлює послідовність і тривалість історичних подій.
7	<b>75-80 балів</b>	Студент без помилок відтворює зміст питання і використовує знання за аналогією; правильно розкриває суть історичних понять та термінів.	Студент здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних (типових) ситуацій. Уміє правильно визначати історичні поняття, аналізувати історичні факти, порівнює однорідні історичні події та явища, установлювати синхронність подій у межах теми.

	<b>8</b>	<b>81-85 балив</b>	Студент володіє навчальною інформацією, уміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою позицію.	Студент уміє правильно визначати історичні поняття, аналізувати історичні факти, порівнювати однорідні історичні події та явища, характеризувати причинно-наслідкові зв'язки між історичними явищами в межах відповідної теми, установлювати синхронність подій у межах теми.
	<b>9</b>	<b>86-89 балив</b>	Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи широку джерельну базу; може з допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент упевнено оперує набутими знаннями, вміє узагальнювати, робить змістовні висновки, характеризує історичні явища і процеси, постаті, використовуючи широку джерельну базу, установлює причинно-наслідкові зв'язки, синхронність подій української та всесвітньої історії.
<b>Високий рівень знань «5» (творчий)</b>	<b>10</b>	<b>90-93 бали</b>	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні історичні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; судження його логічні й достатньо	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (хрестоматії, наукові журнали, монографії); може аналізувати

		обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми.	історичну інформацію, співвідносити історичні процеси з періодом (епохою) на основі наукової періодизації історії.
<b>11</b>	<b>94-97 балів</b>	Студент вільно висловлює свої думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, вільно висловлює власні судження і переконливо їх аргументує; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	Студент уміє аналізувати, робити власні висновки з питань та бере активну участь протягом усього заняття; вчасно виконує всі завдання. Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.
<b>12</b>	<b>98-100 балів</b>	Студент виявляє особливі творчі здібності, має глибокі й міцні знання, робить творчо обґрунтовані висновки; уміє аналізувати історичні джерела; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково- дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдаровання і нахили, уміє самостійно здобувати знання; вести дискусію з конкретного питання; здатний репрезентувати власну інтерпретацію (версію, розуміння, оцінку) історичних явищ.

Навчально-методичне видання

**Стародубець Г.М.**

**«Методичні рекомендації з курсу  
«Історія сталінізму»**

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти  
спеціальностей 032 «Історія та археологія»  
та 014.03 Середня освіта (історія)»

Надруковано з оригінал-макета автора  
Підписано до друку. Формат 60x84/16. Папір офсетний.  
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний  
Умов. друк. арк.2,1 д.а.. Наклад 50

---